

Հ ա մ ա յ ն ա ն ու ա գ

Դուք ալ կը լսէ՞ք բերկրանքի եւ թշուառութեան այն համայնանուագը որ կը կադկանձէ տիեզերական փշրուած տաւիդին վրայ:

Իմ ականջիս թաղանդները խենթօռէն կը դողան, կը ցնցուին, կը թնդան ու շատ անգամ կը պայթին:

Ես կը լսեմ ձայներ որոնք ցաւին տարտուն ունին եւ սուր ատամներով մարդուն սիրտը կը խածնեն:

Ես կը լսեմ եւ ձայներ որոնք քրնփոյշ են կարմիր վարդերու պէս եւ սիրոյ թաւշային ակերէն կը հոսին:

Երբեմն ա՛յնքան տխուր է ու բզբփտող՝ հեկեկանքը կեանքի այս մահաշունչ նուագախումբին եւ երբեմն ալ ներդաշնակ ու մեղեդիանուշ:

Ու կը հագայ թմբուկը եւ հարուած հարուածի կը յաջորդէ: Ֆլիւթին աղիքը կը պատռի եւ թոփախտաւորի հատնումով կը հեւայ: Զութակը սիրտէն է վիրաւորուեր եւ փարիկէթը եղբրամօր պէս արցունքներ կը թափէ: Թաւջութակը յուզումէն անձնասպան կ'ըլլայ եւ դաշնակը իր սիրտէն արիւն կը փամէ: Թրումպօնը հեզնական աղաղակ մը կ'արձակէ: Վիօլէթը հնչուն ծիծաղ մը կը ձգէ: Հարփը կը ժպտի ու ծնծղան կը ծափահարէ յիմարի մը պէս որ ինքզինքը թագաւոր կը կարծէ:

Ու հարուածը կ'իջնէ նորէն թմբուկին եւ ամէն մէկը իր գլուխը կը ծռէ ու դողէ մը կը բռնուի անոր սոսկումիմ տակ: Լռութիւն կը հոսի ամենուն սիրտին մէջ:

Եւ կը թաղուին ձայները:

Կը լռէ սիմֆօնին:

Կեանքի եւ մահուան այս հսկայ նւագախումբը, որուն ղեկավարը խուլնուր բծիշկին ֆով է գացեր ու յոյս չունի ետ գալու:

Ես կը լսեմ ամէն օր, ամէն ժամ, ամէն վայրկեան, այս մեծ տրաման որ կը խօսի՝ առանց առաջնորդի՝ այս գործիքներէն:

Ու յաճախ երկրաշարժներ կը պատահին իմ հոգիիս մէջ:

Երբեմն ձայները կը խուծեն մէջս ծովերու պէս ու զիս իրենց խորութեան մէջ կը խեղդեն:

Երբեմն անոնք ինծի կը խօսին այնպիսի բաներ որ կը հասկնամ սակայն չեմ կրնար կրկնել:

Երբեմն կը շոյեն զիս ու կը ժպտին մանկական ժպիտներով:

Երբեմն այդ ձայները սրտիս սրտին կը թափանցեն ու հոգիս կը լուծեն շոգիի ու պղպջակի պէս:

Հագարամեայ գինիի մը պէս երակներէս ներս կը հոսին ու արեանս մէջ կը խառնեն երազի յուռութիւն ու յափշտակութեան ոգի:

Բայց ես յաճախ կը լսեմ, աւա՛ղ, յուսահատ ողբերգութիւնը կեանքին որուն ղեկավարները մարդու ոսկոր կը ծամեն ու արիւն կը խմեն:

Եւ այս տխրագին օփերան շարունակ կը կրկնուի մէջս ու ձայները երբեմն կ'ուռին, կը ծաւալին, կը բաղխին, կը փշրուին ու կ'աւերեն իմ սիրտս, տան-

ջուած սիրտս որ զգայուն ընդունարանն է դարձեր երկրի եւ երկինքի բոլոր վիշտերուն:

Ու ես ծափեր չունիմ այս յիմարական յայտագրին համար զոր պատրաստողը ականջի հիւանդութենէն մեռաւ: Ոչ ալ նենգ ժպիտներ ունիմ բոլոր անոնց պէս որոնք հաւանութեան կեղծ նշաններ կը շռայլեն:

Ես կ'ատեմ ընտրեալ ունկնդիրները եւ կաշառեալ քննադատները:

Ես կ'ատեմ ուռուցիկ երգիչները եւ շփացած դեկավարները:

Ես կ'ատեմ այս խումբը եւ այս բեմայարդարները:

Ես կ'ատեմ այս նուագախումբի անդամները:

Ես կ'ատեմ մանաւանդ այս ապուշ հեղինակը որ չի գիտեր ներդաշնակութեան օրէնքը եւ չի խնայեր մեր հոգիներուն որոնք կրնան հիւանդ ըլլալ:

Ես կ'ատեմ բոլորը, բոլորը:

Ու ծափերու փոխան ես ունիմ ականայի կնրտոցներ:

Եւ բեմին վրայ վարդերու տեղ ցեխեր ունիմ արձակելու:

Ու փոխանակ ձեռքեր սեղմելու, կ'ըսեմ՝ «Դաւանանք, սպաննեցիք արուեստը»:

Ու դուրս կ'ելլեմ քատերասրահէն առանց գլխարկի, առանց պաշտօնական հագուստներու, նիշդ ինչպէս որ եկած էի:

Եւ շուրջս չեմ նայիր դիտելու համար մարդոց աղտոտ մերկութիւնները:

Եւ անոնց կրքոտ շարժումները:

Եւ ականջ չեմ տար լսելու անոնց պիղծ փափսուքները:

Եւ անոնց փառածփին մոլորական ուրիշներ:

Ու կը փախչիմ քֆնելով այս աղմուկի ստրուկներուն վրայ ու անիծելով անոնց հետքերը:

Կը փախչիմ բոլորէն ու ինքզինքս կը նետեմ սենեակիս պարապութեան մէջ:

Սակայն միշտ ականջիս մէջ են այս օփերային յանկերգները եւ մոթիվները եւ կարծես թէ վերստին կը կրկնուի այդ նիւադային յայտագիրը:

Կ'ըսեմ ինքնիրենս՝ «Պիտի փակեմ ականջներս ու անգամ մըն ալ պիտի չլսեմ զայն»:

Սակայն յանկարծ դրանս զանգակը կը նռնէ: Սառէ գամի մը մխուիւր կը զգամ ծոծրակէս: Կը ցատկեմ: Կը բանամ բոլոր:

«Պիտի մեռնիմք եթէ պատառ մը հաց չունենանք» կ'ըսէ կոյր կնոջ մը դեռատի աղջիկը:

Խաւարը քանձրացեր ու խոռոչներուն մէջ է մտեր անոր: Կոպիւնները հին արցունքներու կրակով այրեր, մոխրացեր են:

Կուտամ ինչ որ կրնամ տալ այդ օրուն համար: Ու կը մեկնին:

Վեր կը բարձրանամ, սակայն այդ կնոջ աչքերէն ծորող խորհուրդ մը զիս փողոցը կը փաշէ:

Կը փախչիմ արագ թէմփոյով: Անընկալ:

Արեւին տափուքիւնը վրաս կը թափի այրող ծանրութեամբ:

«Դուրս ըլլայի փաղափէն», կ'ըսեմ:

Ուփողոցին միւս կողմը անցնելու համար կը վազեմ:

Ինքնաշարժ մը կոնակէս ափացի մը կուտայ ու հագիւ թէ կրկին կը զգամ թէ դեռ ապրելու սահմանուած եմ:

Կը փախչիմ: Ռատիոյի խանութէ մը կնրտոցներու հոսանք մը կը սղոցէ ականջներս:

Աւելի արագ կը շտապեմ:

Ճամբան բարեկամ մը խոպոտ բարեւ մը կը փախցնէ բերնէն: Ու սովորականին պէս ձեռքս կը սեղմէ ու մատի

նսկորներս կը փշրէ:

Կը հասնիմ առուակի մը եզերքը ուր ջուրերը հնչուն պատմութիւններ կը պատմեն արծաթէ լեզուներով:

Արեւը իրմէն մաս մըն է ձգեր ջուրին մէջ որ շուփէ ծակոտկէն պատմութեան է հագեր:

Կ'երկնամ խոտերուն վրայ:

Հարաւային հով մը կը մտնէ ծառերուն ծոցը ու զանոնք կը խտրտացնէ: Եւ հանոյքի ցունց մը կուտայ անոնց:

Տարօրինակ թռչուն մը երգի կաթիլներ կը սրսկէ վրաս ու կը փախի:

Կրնամ ֆնանալ արդեօք այս շոգեքոյր ջուրին ֆով որուն հանոյալի ջերմութիւնը կը զգամ ծանօթ ձեռքի մը հպումին պէս:

Բայց հեռուէն շուն մը իր կորսուած տէրը կը կանչէ:

Ու մանաւանդ հոս ականջիս տակ մօեղ մը ինծի գաղտնի բաներ մը կը բզգայ որ չեմ հասկնար: Ու բարկութենէն ասեղ մը կը խոթէ ինծի:

Ու սա սուր սուլոցը գործարանին որ միեւնոյն ատեն մուխ ու մոխիր կը թփնէ:

Ու սա սեւ ամպերն ալ որ կասկածի մը պէս կախուեր են վրաս:

Ու սա հեռուի արձագանգը ձայներու վայրենախառնումին:

Որ աւելի ու աւելի կը մօտենայ ինծի:

Ու նեխած շունչը ֆաղափին որ երկինքը կոյուղիներու է վերածեր:

Այս բոլորը ես կը լսեմ, կը զգամ ու կը հոտոտեմ:

Կը տեսնեմ ես կեանքը եւ անոր յըղիացած ու հիւանդկախ պատկերը:

Կը տեսնեմ անոր մարմինը մերկ որ որդերու որջ է դարձեր:

Կը տեսնեմ կեանքը մահաւորապ, թշուառութեան տիեզերք եւ ցաւի անհունութիւն:

Կը տեսնեմ եւ կեանքը որ մարմին կ'առնէ բոցէ արգանդի մը մէջ:

Որուն հայրը արդարութեան սերմը նետեց շանթէ հատիկներով:

Եւ որ օրէ օր կ'անի, կը մրրկի, կը բոցավառի եւ կ'արեւանայ:

Եւ այդ արեւին խայթող ճառագայթները զիս կը գինովցնեն:

Եւ զիս նոր սէրերով եւ նոր ատելութիւններով կը խանդավառեն:

Եւ մէջս վրէժներ կը կուտակուին:

Ու մէկ ձեռքով կը փշրեմ անարդարութեան դղեակները: Եւ կը մահացնեմ մարդերը որ մարդերուն արցունքներովը կ'ապրին:

Նոր երաժշտութիւն մը թափ կ'առնէ մէջս ու ձայներու յեղափոխութիւն մը կը զգամ: Խորհուրդներու ֆրէշէնտօ մը զիս մէկ կողմ կը նետէ:

Ոտքի կ'ելլեմ:

Կ'ուզեմ երթալ ֆաղափին մէջ: Պտըտիլ ու տեսնել մարդերը:

Ու լսել զանոնք:

Կը բանամ ականջներս:

Ձանոնք փակելով չէ որ պիտի արգիլէի ձայները որոնք կուգան հիմա աւելի գորաւոր ու աւելի ահեղ:

Ձայներ որոնք իմ եղբայրներուս ու քոյրերուս կոկորդիլներէն կը փրթին:

Ձայներ հատնումի, ձայներ անսրբաւորութեան, ձայներ գրկանքի:

Մտերիմ ձայներ:

Լսելի եւ անլսելի ձայներ:

Մահուան, յուսահատութեան, անկումի եւ զալարումի ձայներ:

Կ'երթամ ֆաղափին կեդրոնը ուր ֆաղցարշաւ կայ:

Յիսուն հազար բազմութիւն մը հաւաքուեր են Ուիլըմ Փէնի(*) գլխարկին տակ:

(*) Փէնի/վանիա նահանգի Հիմ-նադրին արձանը:

Սիրքի Հօլի աշտարակը ամօթէն գը-
լուխն առեր վեր է փախեր:

Դուրսը կը խօսին ամբոխին առաջ-
նորդները: Հրեղէն լեզուներով շառաչ-
ներ կը գարներ:

Անոնց բոցաշունչ ձայներուն ալիք-
ները կը սպառնան կուլ տալ ամբողջ Քա-
ղաքապետարանը:

Ամբոխը կ'արձագանգէ երկաթէ
փշրող ձայնով «Անկցի՛ն անիրաւները,
անկցին դաւաճանները, անոնք որ մեզ
անօթի կը ձգեն եւ մեր արիւնովը կ'ապ-
րին»:

Քաղաքապետարանին կրանիքէ
հիմները կը սարսին ու փաթերը կը խա-
ղան խաւաքարտի կտորներու պէս:

Հագարաչուի շէնքը իր աչքերը կը
փակէ եւ ինք իր մէջ կը սմբի խխունջի
նման:

Ամբոխը ռումբի մը պէս կը պայթի
«Անկցի այս քաղաքակրթութիւնը, անկ-
ցին անարդարները»:

Վրէժը բոցէ գօտիներ կը կապէ ա-
մենուն մէջքին:

Եւ արիւնը կը շաչէ սրտերու մէջ
կատաղի:

Գրեթէ ողջ մեռելներ բոլորն ալ:

Կմախքներէ բանակ մը որ հրաշքով
կ'ապրի:

Եւ սակայն կը բռնկի ան հիմա:

Ու հրաբուխի մը պէս կը ժայթքէ
թոյնը վշտին եւ լավան անէծքին:

Պատերազմը կը սկսի:

Օդը կը ծակուի:

Սուրերը կը ցատկեն:

Սուրիները արիւն կը լգեն:

Եւ փաղցածներու լեռը կը շարժի:

Անոնք կը նային հսկայ շէնքին վը-
րայ որ վախէն կծկուեր ու գանձն է
դարձեր:

Եւ անոնց աչքերէն ատելութեան
կայծեր կը բռնկին:

Պատերազմը իրենց սրտին մէջն է:

Սակայն օրէնքին սիրտը քունդ է
եւեր եւ կատաղած շան մը պէս կը հաջէ:

Վտանգին դողանջները կը սուրան
ամէն կողմ:

Տասը հազար մարդամեքենաներ
կուգան եւ երկինքին մարմինը կը գնդա-
կահարեն:

Ամբոխը կը ցրուի:

★

Եկեղեցիի մը զանգակները լեզու
են եւեր ու կը բառբառին՝ «Աւելի մօտ
ըլլամ քեզի»:

Քաղաքապետը Անկախութեան Սը-
րահին մէջ նստ կը կարդայ ու կ'ըսէ
«Ամերիկա՛ Արդարութեան, Ազատու-
թեան եւ Պատեհութեան երկիր, փա՛նֆ
տանք Աստուծոյ»:

Մտտ ձեռքեր կուշտ ծափերու փո-
թորիկ մը կը թափեն:

★

Անկախութեան Սրահին մէջ Ազա-
տութեան զանգակ մը կայ որ ցաւէն
նաքած է: Ու այլեւս երգ ու ծիծաղ
չունի:

Երէկ գիշեր Սիրքի Հօլի գագաթէն
փառասուն եւ ութը աստղեր վար ինկան
եւ հողին ու փոշիին խառնուեցան:

Արդարութիւնը մինչեւ առաւօտ
հսկայ գերեզման մը փորեց:

Վրէժը փառքին հետ ծոց ծոցի պառ-
կեցաւ:

Եւ այսօր կը լսեմ Վաղուան յաղ-
թանակներուն հրաշալի ցնծերգը...

ՅԱԿՈԲ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

Ֆիլատելփիա